

Mövzu № 1. Fənnin predmeti məqsədi və vəzifələri

Elm və mədəniyyətin, ədəbiyyat və incəsənətin, estetik tərbiyə və pedaqoji fəaliyyətin ən önəmli çaralarını özündə ehtiva edən muzeylər, ümumbəşər milli-mənəvi sərvətləri qoruyub saxlamaq, yaşatmaq və gələcək nəsillərə ötürməkdə və habelə müasir dövrdə yaradılmış gözəl sənət nümunələrini toplayıb nümayiş etdirməkdə əvəzsiz mədəniyyət müəssisələridir. Dünya muzey tarixinin öyrənilməsi göstərir ki, ilk muzeylərin yaranmasının əsasında insanın yaradıcılıq meyilləri dayanmışdır. Təbii maraq və istəklərdən gələn kolleksiya toplamaq meyli həddindən artıq olduqda, kolleksiya toplayanlarda topladıqlarını nümayiş etdirmək istəyi yaratmışdır. Bu kolleksiyalar müxtəlif məqsədlər ilə toplanmışdır. Sənət əsərlərinə olan maraqdan, sərvət toplamaq meyilindən, bəzən də sadəcə olaraq tapıntıni dərk etmək tələbatından meydana gəlmişdir. Muzey işi çoxsahəli və çoxçalarlı bir fəaliyyətdir. Muzey işi yüksək peşəkarlıq, dəqiqlik, elmilik tələb edən bir sahədir. Biz çoxsahəli muzey işinin elmi-maarif, pedaqoji və estetik tərbiyə sahələrini araşdırmağa çalışacağıq. Aydın olur ki, muzey işinin bütün sahələri bir-birləri ilə sıx surətdə əlaqədardır. İstər fond işi, mühafizə işi, bərpa işi, istərsə də ekspozisiya işi, elmi maarif, pedaqoji fəaliyyət, estetik tərbiyə işi bir-birlərini tamamlayır. Muzey işinin mühüm sahələrindən olan elmi-maarif işi yalnız yuxarıda adları çəkilən sahələrdə birləşdikdə gözlənilən səmərəni verə bilər. Ümumiyyət ilə , bütün dəyərli elmi-maarif işlərinin kütləviləşdirilməsinə, yəni onların əhali arasında təbliğinə böyük ehtiyac vardır. İncəsənətin bu və ya digər janrı xalq üçün təbliğ edildiyi kimi, elmi nailiyyətlər də eyni dərəcədə təbliğ olunmalı və yayılmalıdır. Muzeylərimiz isə bu sahədə daha önəmli mövqe tutmalıdır. Muzeyşünaslığa dair ədəbiyyatda muzeylərin funksional fəaliyyəti, mədəni-kütləvi tədbirlər, elmi-maarif işi, pedaqoji fəaliyyət, estetik tərbiyə kimi anlayışlara rast gəlirik. Bu anlayışların hər biri ayrı-ayrılıqda muzey fəaliyyətinin müəyyən sahəsini əks etdirir. Funksional fəaliyyət ümumi bir anlayışdır, burada həm mədəni-kütləvi tədbirlər və həm də elmi-maarif işi geniş əhatə olunur.

Mövzu № 2. Muzey və Estetik tərbiyə

Muzeylərin funksional fəaliyyətində mühüm istiqamətlərdən biri də incəsənətin təbliği və incəsənət vasitəsi ilə tərbiyə məsələləridir. Mədəniyyət və maarif işinə aid ədəbiyyatda bu istiqamət estetik tərbiyə işi adlandırılır. İnsan həyatında incəsənətin hansı tərbiyəvi qüvvəyə malik olduğu yaxşı məlumdur. Digər mədəniyyət müəssisələrindən fərqli olaraq muzeylərin incəsənət sahələrində apardığı iş daha səmərəli və daha təsirlidir. Bu hər şeydən qabaq onun ilə bağlıdır ki, bir çox incəsənət əsərlərinin əsl nüsxələri ilə məhz muzeylərdə tanış olmaq mümkündür. Az.da olan İncəsənət, Ədəbiyyat, Xalçaçılıq və Musiqi Mədəniyyəti muzeyləri estetik tərbiyə işlərinin birbaşa funksional vəzifələri ilə əlaqədardır. Ancaq estetik tərbiyə belə bir ümumi vəzifədir ki, profilindən asılı olmayaraq bütün muzeylər bu vəzifəyə xidmət etməlidirlər. Həmçinin deməliyik ki, estetik maarif işi tamaşaçıları incəsənət tarixi ilə, ayrı-ayrı sənətkarların həyat və yaradıcılığı ilə, estetika aləminə səyahət ilə tanış etmək məqsədlərini güdür. Yuxarıda adlarını çəkdiyimiz muzeylər bu sahədə geniş təcrübəyə malikdirlər. Yəni muzeylər bunun ilə əlaqəli tədbirlər keçirir. Estetik tərbiyə yaxşı zövq aşılamaqdan daha yüksəkdə durur. Muzey əşyasını təkcə müasir estetik görünüşdən deyil, yarandığı və istifadə olunduğu dövrdə nə kimi estetik rol oynadığını nəzərə almaq ilə qiymətləndirmək lazımdır. Muzey vasitələri ilə estetik tərbiyənin başlıca istiqaməti kütlələr ilə mədəni irs arasında ən geniş əlaqələrin yaradılmasıdır. Muzey əşyaları ilə estetik tərbiyədən məqsəd

harmonik cəhətdən dəyərli şəxsiyyət tərbiyələndirməkdir. Məhz belə fərdiyyətdə tarixi-mədəni irsə dəyərli münasibət hissləri formalaşır. Estetik tərbiyənin baş verməsindən ötrü muzeylərdə tematik və ədəbi gecələr, bayramlar, konsertlər kimi qeyri-ənəvi, xalis istirahət məqsədi daşıyan mərasimlər keçirilir. Demək muzeyin vəzifəsi estetik zövq, baxış, tələbat, ideallar, daha düzü fərdiyyətin estetik şüurunun yaradılmasıdır. Ona görə də zahirən görünür ki, muzey işi hər hansı pedaqoji fəaliyyətdən uzaqdır. Amma elə deyildir. Əslində muzey işi güclü pedaqoji imkanlara malikdir. Fərq kimi qeyd etməliyə ki, təcrübəli, səriştəli muzey işçiləri pedaqoji fəaliyyətin bu istiqamətini qabaqcadan görür, onu planlaşdırır və ardıcılıq ilə aparırlar.

Mövzu-№ 3.Muzeylərdə pedaqoji fəaliyyət

Muzey tədbirlərinin pedaqoji aspekti ilk növbədə auditoriyanın konkretləşdirilməsini, yəni müəyyən olunmasını tələb edir. Pedaqoji təsirin obyektı daima müəyyən və konkret olmalıdır.Muzeydə tərbiyə işi daima prosesdə 2 tərəfin iştirakını tələb edir. Tərbiyə edən və tərbiyə olunan.Muzey bələdçisi eksponatlar haqqında elmi, bədii məlumatlar vermək ilə yanaşı həm də dolayısı yolla tərbiyə edir, vətənpərvərlik, humanistlik, beynəlmiləçilik kimi keyfiyyətlər aşılrayır. Əxlaq tərbiyəsi muzey işinin tərkib hissələrindən sayılır. İstər muzey eksponatları, istər şifahi ekskursiya xarakterli nitqlər, istərsə də bütünlükdə muzeydə yaradılmış mikromədəni muhit özündə potensial əxlaqi bir yük daşıyır. Məsələn, Az. Musiqi mədəniyyəti Muzeyinin elə bir bölməsi yoxdur ki, orada xalqımızın musiqi adamları, musiqi nəzəriyyəçiləri və bilicilərinin həyat yolları bizdə daxili bir qurur hissi yaratmasın. Tərbiyənin hər istiqaməti kimi əxlaq tərbiyəsi də planlı və məqsədli şəkildə aparılmalıdır. Bütün mədəniyyət müəssisələrində mikromuhit mövcuddur. Məhz bu muhitin tələb etdiyi formada davranmaq tələb olunur. Misalən, rəqs salonlarında, şən və hazırcavablar klublarında yaxşı əhval-ruhiyyə, gəncliyə məxsus emosional münasibət üstünlük təşkil edirsə, muzeylərdə sakit və nəzakətli rəftar əsas şərtədir. Burada başqalarının ekspozisiya ilə tanışlığına manə olmaq qəti qadağandır. Burada temperatur rejimi, işıq rejimi kimi səs rejimi də mövcuddur. Hətta açıq səma altında mövcud olan bir çox dünya muzeylərində ucadan danışmaq qəti qadağan edilir. Çünkü səs dağıdıcı vasitələrdən hesab olunur. Bütün bunlar muzeydə xüsusi əhval-ruhiyyənin hökm sürdüyünü göstərir. Bir söz ilə muzeyin ümumi atmosferi artıq müəyyən tərbiyəvi təsirə malik olur. Nəinki eksponatların tamaşaçılara ötürdüyü əxlaqi və ədəbi duyğular.

Mövzu-№ 4. Muzey fəaliyyətində elmi-maarif və mənəvi tərbiyə işi

Müasir Azərbaycan Muzeyşünaslığının tədqiqi digər sahələr ilə yanaşı, muzey mühitinin mahiyyəti, məzmunu və əhəmiyyətinin elmi əsaslarda aydınlaşdırılmasını tələb edir. Məqsədyönlü fəaliyyət ictimai-iqtisadi şərait ilə uyğunlaşdıqda səmərəlilik artır, keyfiyyət özünü büruzə verir.Bədii zənginləşmə prosesi müəyyən xüsusiyyətə, özünəməxsusluğa malik muzey muhitində baş verir və səmərəli nəticə əldə olunur. Muzey mühiti vasitəsilə yaradıcı idrakla tərbiyə prosesi arasındakı əlaqənin mahiyyətini dərindən başa düşmək mümkündür. Bu qarşılıqlı əlaqə ictimai inkişafın bütün mərhələlərində özünü qabarıq şəkildə göstərir. Müxtəlif yaş qrupuna mənsub insanlar əldə olunan yaradıcı idrak məhsulunu özünəməvafiq şəkildə mənimsəyir, tərbiyəvi təsirə düşar olurlar.

Tərbiyə prosesində muzeylər hazır müxtəlif tarixi dövrlər sənətkarlığı nümunələrini, məhsullarını müvafiq yaş qrupuna mənsub insanlara çatdırırlar, bununla da mənəvi zənginləşmə prosesi başlanır. Yaradıcı idrakın məhsulu olan sənət əsərləri, nümunələr eyni zamanda məktəbli gənclər tərəfindən sevilə-sevilə öyrənilir, mənimsənilir, hərtərəfli formalaşmada mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Tərbiyənin bu perspektiv, ideal məqsədi müasir bədii yaradıcılıq fəaliyyətində muzey mühiti şəraitində fərdi fərdi qabilləyyət və ayrı-ayrı istedadlar əsasında həyata keçirilməlidir.

Mövzu-№ 5. Muzey muhitindəki fəaliyyətin məqsədi

Muzey muhitində dərkətmə fəaliyyəti bütövlükdə idrak əməliyyatlarının sistemidir. Tamaşaçı muzeydə olur. Bu zaman onda hafizə, təsəvvür, təxəyyül, iradə, diqqət və müşahidədən ibarət – idrak əməliyyatları iştirak edir. Dərkətmənin səmərəliliyinə güclü təsir göstərən maraqlar müxtəlif inkişaf mərhələsində mövcud ola bilər və müxtəlif formalarda təzahür edirlər. Maraqların yaranma inkişafı səviyyəsini dərkətmənin məzmununa görə təyin etmək olar. Maraqların güclü olması üçün elmi-nəzəri biliklərin əldə edilməsi vacibdir və bunun sayəsində də problemlə yanaşma prosesi baş verir. Məqsədyönlü tərbiyəvi təsirə malik sərgi və digər əyani tədbirlər müxtəlif muzey muhitində fərqli səmərə verir. Odur ki, səmərəli nəticələri əldə etmək üçün bütün fəzil və müsbət kəmiyyətləri özündə aşkarlayan muzey muhitinin yaradılmasını təmin etməliyik. Bütün sahələrdə olduğu kimi, muzey muhitindəki fəaliyyətin məqsədini bilməyin əhəmiyyəti böyükdür. Buna görə də hər bir muzey işçisi fəaliyyətin məqsədini aydın şəkildə sezməlidir və belə məqsədlər muzey fəaliyyətinin əsas ana xəttini təşkil etməlidir. Əlbəttə, müvafiq muhit şəraitində fəaliyyətin məqsədi cəmiyyətin mövcud həyat şəraiti və tələbatından doğur. Muzey muhitinin fəaliyyəti sayəsində hazırda milli mənafe əsas götürülür. Ölkəmizdə muzey müəssisələrinin şəbəkəsi artır və fəaliyyət texnologiyası gündən-günə sürətlənir. Ölkəmizdə muzeylərin məqsədyönlü fəaliyyəti üçün əlverişli şərait yaranmışdır və artıq ideal məqsədə keçid tam gerçəkliyə çevrilməkdədir.

Mövzu№6. Muzey muhitində yaradıcı və tamaşaçı arasında qarşılıqlı əlaqələr

Muzey muhiti şəraitində inkişafa təkan verən, onu istiqamətləndirən amillərdən sayılan yaradıcı ilə tamaşaçı arasında mövcud olan qarşılıqlı əlaqələr əhəmiyyətlidir. İki istiqaməti mövcuddur: Canlı ; Cansız. Canlı əlaqələrdə yaradıcı bilavasitə iştirak edir və məqsədmüvafiq məlumat, şərh verir, maraqlı çıxışlar edir, müsahibə, disput, viktorina, görüş, gecə və digər tədbirlərdə fəal iştirak edir. Canlı əlaqə muzey muhitində həm verbal proseslə-nitqlə, təfəkkürlə, həm də sensor-hissi -hərəkəti, təcrübi proseslərlə əlaqədardır. Verbal proseslər-idrakın, təfəkkürün, şüurun, mənəviyyatın, Sensor-hərəkəti proseslər isə təcrübi hərəkətlərin əsasında durur. Canlı əlaqə prosesində yaradıcının zəngin elmi-bədii idrakı tamaşaçı idrakına elmi-ardıcılıqla, həm də planlı şəkildə məqsədyönlü təsir göstərir, hər hansı tarixi dövr, bədii hadisə, nümunəyə qarşı maraqların təşəkkülü

və inkişafına səbəb olur. Canlı əlaqələrdə iştirak edən tərəflərdən birincisi – yaradıcı aktiv, digəri isə -tamaşaçı –passivdir. Birincinin yəni-dəyərləndirənin elmi-yaradıcı səviyyəsi genişdir, təsir göstərmək, dəyərləndirmək imkanları hərtərəflidir, əhatəlidir. İkinci tərəfin-tamaşaçının yəni- dəyərlənəninin səviyyəsi yaradıcı tərəfindən göstərilən təsiri qəbul etmək imkanı isə bir qədər məhduddur. Cansız əlaqələrdə isə bir qədər məhdudluq özünü buruzə verir. Ekspozat ilə “dilsiz ünsiyyətdə” olan tamaşaçı, əksər hallarda tam şəkildə “təsirlənə” bilmir. Beləlik ilə , aydınlaşdırdığımız problem ilə əlaqədar, yəni muzey muhitində yaradıcı ilə tamaşaçı arasındakı ünsiyyət və əlaqələrdə müəyyən qanunauyğunluq bu cür yaranır: “Muzey muhitində yaradıcının tamaşaçıya təsiri qanunu”.

Mövzu-№ 7. Ekspozisiyanın təşkilində elmilik, ardıcılığa xüsusi diqqət verilməsi

Muzey fəaliyyətində qarşılıqlı əlaqələr və qanunauyğunluqların aşkarlanması nəzəri muzeyşünaslığı daha da zənginləşdirir. Həm də bunu muzeyşünaslığın müasir sürətli inkişaf tempi tələb edir. Qarşılıqlı əlaqələrdə əsas sahələrdən biri də muzey fəaliyyətinin mahiyyətidir. Fəaliyyətinin mahiyyətinə görə muzey işçisi geniş və yaxud məhdud məzmunlu problemlərin həllində mühüm amilə çevrilir. Bütün muzey işçi kollektivinin gördükləri işin keyfiyyət dərəcəsi işçilərin həm nəzəri, həm də təcrübə bacarıq və qabiliyyətlərindən asılı olmaqla bir sıra imkanların açılmasına, aşkarlanmasına şərait yaradır. Muzey yaradıcılığının bir istiqaməti sənəti fəaliyyətində ekspozisiyaya yönəldilir. Ekspozisiya muzeyin işçilərinin kompleks fəaliyyətinin nəticəsi sayılır. Onların yaradıcılığı elmi-bədii gücə malik olmaqla, ekspozisiyanın tamaşaçıların ixtiyarına verilməsi ilə nəticələnir. Ekspozisiyanın təşkilində aşağıdakı tələblər nəzərdə tutulmalıdır: !)
1) Muhit uyğunluğu 2) Məzmun dolğunluğu 3) Ardıcılığa diqqət 4) Yaradıcı yanaşma . Fəaliyyət prosesində muzey işçisi, ekspozisiya və tamaşaçı münasibəti bir-birini şərtləndirir. Həmin qanunauyğunluğu qanun formasında aşağıdakı formada ifadə etmək olar: “Muzey işçisi, ekspozisiya və tamaşaçı münasibətinin bir-birini şərtləndirməsi qanunu”. Elmi-nəzəri cəhətdən ekspozisiyanın canlandırılması, tamaşaçıya çatdırılması üçün sözün əhəmiyyəti əsasdır. Söz bu prosesdə ekspozisiyanın mahiyyəti və məzmununun açılmasında mühüm amilə çevrilir. Bəzən artan maraqlar tamaşaçılara ekspozisiyaya baş çəkmək, əsərlər ilə təkrar-təkrar , həm də dərinlən tanış olmaq üçün zəmin yaradır. Tədris prosesi ilə ekspozisiya arasında, məktəb ilə muzey arasında , ailə ilə muzey arasında sıx qarşılıqlı əlaqələr yaranmağa başlayır. Sərginin yaxud digər muzey tədbirinin mövzusunə əsasən materiallar müəyyən prinsiplik əsasında komplektləşir və bu da öz növbəsində dərkətmənin asanlaşmasına, həm də istiqamətlənməsinə gətirib çıxardır. Tarixi və ədəbi şəxsiyyətlərimizin muzeylərdəki həyat yolunun nümayişi, işıqlandırılması uşaqlarda, yeniyetmə gənclərdə və yaşlılarda müxtəlif maraqlar yaradır, eyni zamanda mühüm tərbiyəvi əhəmiyyət kəsb edir. Hər hansı bir nəfərin yaradıcılığının izlənilməsi seyrçinin dərkətməsini asanlaşdırır

Mövzu-№ 8.Mədəni-kütləvi tədbirlərin iş formaları

Muzey daxilində həyata keçirilən və zənginləşmədə mənbə rolunu oynayan mədəni-kütləvi tədbirlər, iş formaları aşağıdakılardır: Həsr olunmuş sərgilər, ekspozisiyalar; 2) Yaradıcı sənətkarlar ilə görüş gecələri; 3) Müxtəlif mövzularda təşkil edilən mühazirələr, söhbətlər; 4) Viktorinalar, disputlar; 5) Müxtəlif yaradıcı müsabiqələr; 6) Təhsil müəssisələri və digər ictimai və siyasi, mədəni tərbiyəvi fəaliyyət mərkəzlərinin muzeyləri üçün eksponatlar, ekspozisiyalar və bələdçilərin hazırlanması üzrə görülən işlər. Muzeydənkənar yerlərdə həyata keçirilən və zənginləşmədə mühüm təsirə malik mədəni-kütləvi tədbirlər, iş formaları aşağıdakılardır: 1) Şəhər və qəsəbələrin mədəniyyət evləri, saraylarında təşkil edilən sərgilər; 2) Ayrı-ayrı təhsil müəssisələrində təşkil edilən digər muzey tədbirləri; 3) Təhsil müəssisələrində təşkil edilən digər muzey tədbirləri; 4) Bədii dərnəklər; 5) İncəsənətin ayrı-ayrı sahələrindən, muzeylərin ekspozisiya və eksponatlarından bəhs edən sənədli filmlərin , foto-albomların izahlı şərhlər ilə nümayişi; 6) Muzey fəaliyyətindən bəhs edən məqsədli müsabiqələrin keçirilməsi. Muzeylərdə tamaşaçılar belə bir cəhəti şüurlu olaraq dərk edirlər ki, hər bir sənətkar fərdi bədii obrazlar vasitəsi ilə müxtəlif məzmunlu həyat hadisələrini, insanların əmək, həyat şəraitini, cəmiyyətə, bir-birinə münasibətlərini, arzu və amallarını, hiss və həyəcanlarını, xarakterini, bütövlükdə isə dövrü tərənnüm edirlər. Zənginləşmə prosesində məktəbli, yaxud tələbənin elmi-mədəni dünya görüşü artır, ayrı-ayrı bədii-silsilə fənlərinə, elmlərə dərin maraq yaranır, uzunmüddətli yadda saxlamaya nail olunur, digər tərəfdən gələcək peşəyönümü istiqamətində inkişaf, formalaşma, ixtisası təyinetmə baş verir. Məqsədli zənginləşmənin keyfiyyətli fəaliyyətə söykənməsində teatr incəsənətinin də əhəmiyyəti mühümdür. Pyeslər burada özünü mühüm göstərir. Beləlik ilə muzey muhitindən elmi-bədii istifadə vasitəsi ilə tədbirlərin gücü ilə zənginləşmə prosesi gedir. Keyfiyyət əsas göstərici sayılır.

Mövzu-№ 9. Tələbələrin elmi-mədəni dünyagörüşü

Qeyd etməliyik ki, hər insanın həyata baxış sistemləri, onun dünyagörüşü ilə əlaqəlidir. Bu dünya görüşün əsasını elmi-dialektik ideya və baxışlar təşkil edir. Bu dünya görüşün əsasında fərdi və ictimai baxışlar sistemi dayanır. Bitkin və sistemli dünya görüşü şəxsiyyətin formalaşmasının mühüm göstəricisidir. Belə insan möhkəm həyat mövqeyi, məqsədyönlülüüyü ilə seçilir. Dünya görüşü formalaşmanın müxtəlif amil təsirləri var : sosial təsirlər, ailə, yoldaşlıq muhiti, adamın baxdığı filmlər, oxunulan kitablar və sair. Dünya görüşü quruluşuna görə sadə deyildir. Onun tərkibi, zehni, emosional və iradi komponentlərdən ibarətdir. Elmi dünya görüşün əsasını elmi biliklər təşkil etdiyindən onun formalaşmasının başlıca rolu təlim prosesi ilə bağlıdır. Hər bir insan kimi tələbələr də təbiət, cəmiyyət və insan təfəkkürü ilə bağlı elmi biliklərə, ümumiləşmiş anlayışlara, baxışlara yiyələndikcə, bu sahədə elmlərin imkanlarından istifadə edirlər. Elmi-dünya görüşü tərbiyəsi müəllimin istifadə etdiyi təlim vasitə və metodları ilə sıx bağlıdır. İctimai humanitar elmlərin əsasları ilə bağlı elmlərin tədrisi ilə (tarix, dil və sairə) cəmiyyətdə dialektik baxışların yaranmasına kömək göstərir. Qeyd etmək yerinə düşər ki, insan təfəkkürün müxtəlif növlərinin köməyi ilə ümumiləşdirmələr aparır, maddi aləmin cisim və hadisələri arasındakı səbəb nəticə asılılıqlarını, qanunauyğun əlaqələrini dərk edir və bu əsasda dünyaya ümumi baxışlar sistemi formalaşır. İnsanın bilikləri və baxışları o zaman şəxsi mövqeyə, əqidəyə çevrilir ki, insan bu ideyaları daxilən hiss etsin, ondan həyəcanlansın. Emosional həssaslıq, müqəddəs ideyalardan doğan sevinc, təəccüb,

qürur hissləri dünyagörüşün formalaşmasında mühüm rol oynayır. Gənc nəslə təmsil edən tələbələr, müdavimlər sosial yönümlü işlərin mahiyyətini, əxlaq təhsil-tərbiyə işlərini, estetik təhsil-tərbiyə üzrə işləri, əmək təhsil-tərbiyəsi üzrə işləri, fiziki təhsil-tərbiyəni habelə, komputer vasitəsi ilə təhsil-tərbiyəni, əqli təhsil-tərbiyə üzrə işləri sosial sahədə ətraf aləmdəki hadisələri aktiv münasibətləri dərk edirlər və sözün açığı dərk etməlidirlər. İntizamlı ağıla sahib olan hər kəs öz fəaliyyətini düzgün təşkil edir, yaxşı nəticələr qazana bilir. Son olaraq bunu deməliyik ki, insan müşahidə aparmaq ilə, təhlil etmək ilə, hadisələr arasında əlaqə yaratmaq ilə, mövqeləri tutuşdurmaq ilə, oxşarlığa (analogiya) görə nəticə çıxarmaq ilə həmçinin induktiv və deduktiv təfəkkür metodlarına yiyələnmək ilə elmi dünya görüşünü istənilən səviyyədə yüksəldə bilər.

Mövzu-№ 10. Sərgi-Ekspozisiya işinin əsas mərhələləri

Muzey fəaliyyəti mərhələlərinin biri digərini şərtləndirir. Bu o sayılır ki, muzey fəaliyyəti mərhələləri arasında sıx qarşılıqlı əlaqələr mövcuddur və bir mərhələ özündən əvvəlki mərhələsiz mövcud deyil, və ya özündən sonrakı mərhələ üçün zəminə, mənbəyə çevrilir. Mərhələlər hazırlıq, əsas, yekun, xüsusi-daxili mərhələlərə bölünür. Hazırlıq mərhələsində eyni zamanda hər bir muzey işçisinin üzərinə xüsusi fəaliyyət mexanizminin yerinə yetirilməsi düşür. Əsas mərhələ prosesi eyni zamanda muzeyin bütün şöbə və bölmələrinə aid olduğundan onların da əsas mərhələləri mexanizmi mövcuddur. Məs, ;sərgiyə qonaqların qəbulu prosesi; zallardakı eksponatlar ilə tanışlıq və sair. Bütün həyata keçirilən bu proseslər tədbir üçün məsul şəxs tərəfindən tədbir boyu izlənilir, nəzarətdə saxlanılır. İstər ümumi başlıca mərhələlər, istərsə də mərhələdaxili xüsusi-daxili mərhələlər bir-birini şərtləndirir, yəni hər bir mərhələ aparıcı, əsas xarakter kəsb edir, böyük bir texnoloji kompleks prosesin vacib, əsas amili kimi müvafiq mərhələsində öz spesifik əlamətləri, təsir gücü ilə seçilmək ilə bərabər, fəaliyyəti canlandırır, ona təkan verir, inkişafa səbəb olur. Beləliklə, muzeyşünaslıqdakı bu qanunauyğunluğu belə səciyyələndirmək olar: Muzey fəaliyyəti mərhələləri bir-birləri ilə nə qədər sıx vəhdətdə olarsa, ayrı-ayrı tədbirlərin təsiri bir o qədər bədii-estetik baxımından keyfiyyətli xarakterdə olar.

Mövzu-№ 11. Muzey fəaliyyətinin təhsilləndirici imkanları arasındakı əlaqələr və onlardan istifadə

Elmi, mədəni, mənəvi və estetik tələbatın ödənilməsi məqsədi ilə insan, onun fəaliyyəti və yaşayış mühiti haqqında mədəniyyət sərvətlərinin və maddi nümunələrin əldə edilməsi, qorunması, uçotu, tədqiqi və təbliği, nümayişi muzey fəaliyyəti hesab olunur. Göründüyü kimi, muzey fəaliyyətinin əsasını təşkil edən mühit, onun hərəkət verici qüvvələri, amilləri arasındakı əlaqə və asılılıqlar, ziddiyyətlər, təsirlər və onların elmi araşdırılması, mühitin öyrənilməsi və nəticələrin əldə edilməsi prosesi də tədqiqatçı nəzərindən yayınmamalıdır. Elmilik, hərtərəfli təsir göstərmək, ardıcılıq, sistemlilik, ideyalıq və sair prinsiplərin əlaqəli, qarşılıqlı, həyata keçirilməsi müasir muzeyşünaslığımızın inkişafı üçün məqsədəuyğundur. Muzey fəaliyyətinin ünsürləri arasındakı qarşılıqlı əlaqələr müxtəlifdir. Hər ünsürün özünə müvafiq xüsusiyyəti çərçivəsində əlaqələri mövcuddur. Məsələn, muzey fəaliyyətinin vəzifələri, muzey fəaliyyətinin məzmunu, fəaliyyətin məqsədi, fəaliyyətin mahiyyəti, fəaliyyətdə mühit və şəraitin yeri və sairə. Bunların hər birinin öz işlənmə xüsusiyyətləri vardır. Qarşılıqlı əlaqə və asılılıqlar muzeyin sonrakı inkişafı və fəaliyyətinin daha da təkmil şəkllə düşməsi

üçün zəminə çevrilir. Fəaliyyətdə iştirak edən hər bir tərəfin, ünsürün aktiv şəkildə bir-birinə məqsədyönlü təsir göstərməsi real perspektiv inkişafın mexanizmi rolunu oynayır.

Mövzu-№ 12. Muzey fəaliyyəti sahəsində dövlət siyasətinin əsas prinsipləri

Muzey əməkdaşları elmi-tədqiqat institutlarının əməkdaşları ilə birgə yeni tapıntılar əldə edir, onların tarixi, mədəni, bədii təsir gücünü təyin edir. Beləliklə, həm muzeyin müvafiq əməkdaşları bilik, bacarıqlara yiyələnir, həm də elmi-tədqiqat institutunun əməkdaşları əlbir fəaliyyətdə təcrübələrini artırırlar. Elm və təhsil müəssisələri sırasında orta ümumi təhsil məktəbi, orta ixtisas və ali təhsil müəssisələri ilə muzeyin birgə tədbirləri sayəsində də böyük imkanlar yaranır. Hazırda elə bir təhsil müəssisəsi yoxdur ki, orada bu və ya digər formada muzey yaradılmasın və fəaliyyət göstərməsin. Sadəcə şagird və ya tələbələrdə bu muzeylərə maraq yaratmaq vacibdir. Muzeydaxili mühit amilləri dövlət uçotu prosesində muzeyə daxil olan əşyaların qəbulu və təhvilində, yeni daxil olan əşyaların qeydiyyatında, elmi inventarlaşma prosesində, elmi-köməkçi və xammal fondlarının əşyalarının uçotu zamanı, təkrar uçota alınma, uçot sənədlərinin qeydi prosesində işçilərin formalaşması, muzey işi sayəsində daha da təkmilləşmələri baş verir. Muzey kitabxanasının muzey mühiti və muzeydənkənar fəaliyyəti muzeyin ümumi fəaliyyətinin tərkib hissəsi sayılmaqla inkişafa, formalaşmağa kömək edən amillər sırasındadır. Kitabxanalar tərəfindən kütləvi tədbirlər keçirilir və bunun əhəmiyyəti mövcuddur. Bir sözlə muzey işində vacib və lazımı imkanlardan qarşılıqlı istifadə edilməsi qanuna uyğun şəkil alır və belə səciyyələndirilir: “Muzey fəaliyyətinin inkişaf etdirici və formalaşdırıcı imkanlarının qarşılıqlı əlaqəsi qanunu”. Mövzunun sonu.

Mövzu-№ 13. Muzey fəaliyyətinin tərbiyə edici imkanları arasında qarşılıqlı əlaqə və onlardan istifadə

Muzeylər öz sosial funksiyaları vasitəsi ilə tərbiyə prosesinin yerinə yetirilməsinə nail olurlar. Elmi aşkarlama, sənədləşdirmə, mühafizə, bərpa, təbliğ, nümayiş digər funksiyaların tərbiyə edicilikdə mühüm rolu inkaredilməzdir. Muzeylər vasitəsi ilə tərbiyə işinin məqsədyönlü aparılmasına ciddi fikir verilir. Peşəkar muzey işçiləri məktəblilər ilə fəaliyyət prosesində yaş qrupunu və onların ailə-məişət şəraitlərini nəzərə almalı, müvafiq münasibət bəsləməlidirlər. Muzeylər vasitəsi ilə uşaq və yeniyetmələrin *əqli tərbiyəsi* prosesi muzeyin gücü daxilində həyata keçirilmək ilə milli xüsusiyyətlərə uyğun mexanizm əsasında yerinə yetirilir. Əqli tərbiyə istiqamətində muzeylər ən müasir texniki vəsaitdən istifadə etməlidirlər. *İdeya-mənəvi tərbiyə* işinin muzeylər vasitəsi ilə həyata keçirilməsinin başlıca səbəbləri var. *İdeya-mənəvi tərbiyə* istiqamətində uşaq və yeniyetmələrin muzey klubları, dərnləri və olimpiadalara cəlb edilməsinə diqqət yetirilməlidir. Muzey fəaliyyətinin mühüm əhəmiyyətli təbliği istiqamətində yeniyetmə gənclərdə *əmək tərbiyəsi* əsas yer tutur. Ayrı-ayrı peşələrə həvəsin, marağın yaradılması istiqamətində sərqi və digər muzey tədbirləri həyata keçirilir. *Əxlaq tərbiyəsi* tətbiq edilərkən aşağıdakı amillər nəzərdə saxlanılmalıdır: mənilik şüuru, ləyaqət, vətən məhəbbəti, insana qayğı və hörmət,

hər hansı bir fəzilət xüsusiyyətlərin bilmək və sairə. *Estetik tərbiyə də* muzey vasitəsi ilə həyata keçirilir, aşağıdakılardır: estetik sərgilər, estetik ruhlu eksponatlar, sistemli ekskursiyalar, incəsənət əsərlərinin nüsxələrinin istifadəsi, muzey-məktəb-ailə əlaqələri, səyyar sərgilər. Muzeylər vasitəsi ilə *vətənpərvərlik tərbiyəsinin* gerçəkliyə çevrilməsi də geniş yayılmaqdadır. Tərbiyə edici imkanlar arasındakı əlaqələrin sistemli, müvafiq prinsiplər əsasında, planlı şəkildə aparılması da mühüm əhəmiyyətə malikdir. Nəhayət deməliyik ki, muzeyin tərbiyə edici imkanlarının bir-biri ilə sıx qarşılıqlı əlaqəsi getdikcə qanuna uyğun şəkil alır, muzeyşünaslıqda bu qanuna uyğunluğu aşağıdakı üsul ilə səciyyələndirmək olar: “Muzey fəaliyyətinin tərbiyə edici imkanlarının bir-biri ilə sıx əlaqəsi qanunu”.

Mövzu-№ 14. İşğal edilmiş ərazilərdəki tarixi memarlıq abidələri və muzeylərin vəziyyəti

Azərbaycan dövlətinin muzey işi ilə bağlı həyata keçirdiyi siyasət muzeylərin inkişaf etməsinə, maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsinə, müasir standartlara cavab verən avadanlıqlar ilə təmin edilməsinə, eksponatların mühafizəsinə yönəlib və onların yüksək səviyyədə təbliğini əks etdirir. Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən 200-dən artıq muzeyin 22-si erməni işğalı altındadır. İşğala qədərki dövrdə bu muzeylər Az. Tarixinin, ictimai fikrinin, mədəniyyətinin təbliğatçısı kimi tanınırdı. Bu gün isə o muzeylər işğal altında olduğundan, onlar haqqında əlimizdə hər hansı bir məlumat yoxdur. Azərbaycan torpaqlarının işğalı muzeylərimizin talanması, mənimsənilməsi ilə nəticələndi. Biz orada neçə minillik tarixi olan abidələri, eksponatları, xalq sənətkarlarının yaratdığı , əsrlər ilə yaşı olan sənət nümunələrimizi, muzeyləşən məişət əşyalarımızı və sairə itirdik. Alimlər qeyd edirlər ki, Ermənistan işğal etdiyi Azərbaycan ərazilərində mədəni irsin məhv edilməsinə və saxtalaşdırılmasına yönələn, beynəlxalq konvensiyalarda bəşəri cinayət kimi qiymətləndirilən əməllər törədir. Fakt kimi Qarabağ.net. saytının məlumat yazılarına görə, ermənilər, bu ərazilərdə qalan tarix-mədəniyyət abidələrini ya dağıdaraq izlərini silir, ya da onları saxta erməni abidələri adı altında qeyd edirlər. Saytda yazılır ki, Erməni mənbələrində ayrı-ayrı vaxtlarda yer alan məlumatlara, peyk məlumatlarına, ATƏT-in işğal olunmuş ərazilərdəki vəziyyəti araşdıran missiyasının hesabatına, habelə digər mənbələrdən toplanan məlumatlara əsasən, bu ərazilərdə indiyədək yüzlər ilə tarixi abidə tamamilə dağıdılıb. Digər abidələr isə erməni abidələri adı altında pasportlaşdırılıb. Deməliyik ki, işğala qədər Azərbaycan tərəfi bu ərazilərdə 8 dünya, 166 ölkə, 588 yerli əhəmiyyətli abidə qeydə almış idi. Dağlıq Qarabağ və ona bitişik rayonlarda isə mövcud olan minlər ilə abidələr rəsmi qeydiyyatdan kənar qalıb. 2010-cu ildə bu ərazilərə səfər edən isveçrəli jurnalist Vidmer Az. nın Şuşa və Ağdamdakı bir çox mədəniyyət abidələrinin məhv edildiyini və ya ciddi zədələndiyini təsdiqləyib. Bunlara qəbirüstü abidələr, məscidlər və türbələr daxildir. Faktiki olaraq deməliyik ki, 1994-cü ildən bu günə qədər işğal edilmiş ərazilərdəki dağıdılmış abidələr, müharibə baş verən zaman dağıdılmış abidələrin sayından çoxdur. Az. Mədəniyyət və Turizm nazirliyinin məlumatına əsasən işğal olunmuş torpaqlarda 40 mindən çox eksponata malik 22 muzey qalıb. Bu muzeylərin heç birini təcavüzdən xilas etmək, köçürmək mümkün olmayıb. Bu muzeylər sırasında ən məşhuru , unikalı Ağdam Çörək Muzeyi olmuşdur. Beləlik ilə ermənilərin hərbi təcavüzü və işğalı nəticəsində biz azərbaycanlılara küllü miqdarda mənəvi və maddi ziyan dəymişdir.

Mövzu-№ 15. Muzey fəaliyyətinin məzmununun elmi və bədii yaradıcılığından asılılığı

Muzey fəaliyyətinin məzmununda elmi, bədii yaradıcı proseslər mühüm əhəmiyyətə malikdir. Muzeyin fond işinin , komplektləşdirmənin elmi əsaslarda aparılması, muzey elmi-tədqiqatlarının həyata keçirilməsi, ekspozisiya və sərgi işinin elmi təşkili, kolleksiyaların elmi kataloqlaşdırılması, inventarlaşmanın elmi əsaslarda təşkili və digər işlər muzey fəaliyyətinin tərkib hissəsi sayılır. Muzey sərvətlərinin konservasiyası və bərpa işləri məlum olduğu kimi, əvvəlcədən planlaşdırılmış şəkildə ixtisaslaşdırılmış dövlət müəssisələri, böyük muzeylərin bərpa emalatxanaları şöbəsi və muzeylərdəki şatlarda ayrı-ayrı bərpaçılar tərəfindən yerinə yetirilir. Təbii ki, bu proses bərpa şuraları tərəfindən müəyyən əsasnaməyə uyğun şəkildə həyata keçirilir. Bərpa məsələlərinin həlli üçün müxtəlif peşə sahibləri cəlb edilir. Konservasiya və bərpa işləri müvafiq nazirlik sistemindəki ixtisaslaşdırılmış bərpa müəssisəsində uzun müddətli təcrübədən keçmiş materiallar və üsullar vasitəsi ilə həyata keçirilir. Bu üsulların və materialların tətbiqi əsasən elmi cəhətdən əsaslandırılmalıdır. Bərpa emalatxanası olmayan muzeylərdəki nümunələr həmin muzeyin sifarişinə əsasən Muzey Sərvətlərinin və Xatirə Əşyalarının Elmi-Bərpa Mərkəzində bərpa olunurlar. Ekspонатların muhafizəsi əlaqədar ekspozisiya zallarının müvafiq avadanlıqla təchizi prosesində elmi-bədii-estetik imkanlardan yetərinə istifadə edilməli, insanların yaş qrupları, zövqlər nəzərə alınmalı, ekspонатların maksimum qorunmasına təminat verilməlidir. Qrafika əsərləri, arxiv sənədlər, nadir kitablar, xəritələr və parça, dəri, sümükdən hazırlanmış nümunələr, materiallar, çini, keramika, şüşə, əhəngdaşı, gips, mərmər, əlvan və qara metalları, mineroloji, geoloji, botaniki, zooloji, antropoloji materialların vəziyyəti öyrənilməli, sonra tətbiqinə icazə verilməlidir. Bu əşyaların hər birinin daşınmasında və qablaşdırılmasında zərrə qədər səhvə yol verilməməlidir. Nəticə kimi onu qeyd etmək olar ki, muzey fəaliyyətinin məzmununun elmi-bədii yaradıcılığı qanunu özündən əvvəlki və sonrakı qanunauyğunluqlar ilə sıx qarşılıqlı bağlılıqdadır.